

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи та виконання контрольної роботи
студентів денної та заочної форми навчання з дисципліни
“Екологічний аудит”

Одеса-2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи та виконання контрольної роботи
студентів денної та заочної форми навчання з дисципліни
“Екологічний аудит”

Спеціальність 101«Екологія»
Спеціалізація „Екологічний контроль і аудит”,

Узгоджено
Декан факультету магістерської
та аспірантської підготовки

Одеса-2017

Методичні вказівки до самостійної роботи та виконання контрольної роботи з дисципліни „Екологічний аудит” для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальність 101 «Екологія», спеціалізація „Екологічний контроль і аудит”./ Тимощук М.О. – Одеса, ОДЕКУ, 2017.

1 ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Навчальна дисципліна “Екологічний аудит” належить до професійно-орієнтованого циклу дисциплін. Ця дисципліна викладається студентам, які навчаються на рівні вищої освіти «магістр» за спеціальністю 101 «Екологія», спеціалізація “Екологічний контроль і аудит”. Дисципліна визначається варіативною частиною освітньо-професійної програми.

Закон України «Про екологічний аудит» був прийнятий 24.04.2004р. Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення екологічного аудиту і спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб’єктів господарювання. Законом передбачено здійснення обов’язкового екологічного аудиту щодо об’єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку у випадках: банкрутства, приватизації, передачі в концесію або в оренду, екологічного страхування та інш.

Екологічний аудит об’єктів можуть здійснювати особи (екологічні аудитори) які мають сертифікат на право здійснення такої діяльності.

Головною метою екологічного аудиту є забезпечення додержання законодавства про охорону навколишнього природного середовища в процесі господарської та іншої діяльності.

Основними завданнями екологічного аудиту є: збір достовірної інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності об’єкту екологічного аудиту; встановлення відповідності об’єктів екологічного аудиту вимогам законодавства; оцінка впливу діяльності об’єкта екологічного аудиту на стану навколишнього природного середовища; оцінка ефективності, повноти і обґрунтованості заходів, що вживаються для охорони навколишнього природного середовища на об’єкті екологічного аудиту.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні і нормативно-правові основи здійснення екологічного аудиту в Україні.

Вивчення навчальної дисципліни базується на знаннях, отриманих при засвоєнні дисциплін: «Екологічне право», «Екологічне законодавство», «Правові засади екологічного контролю», «Екологічний контроль», «Методи та засоби екологічного контролю», «Правові засади поводження з відходами», «Нормування антропогенного навантаження на природне середовище», «Організація управління в екологічній діяльності», «Раціональне природокористування», «Екологічна експертиза» та інших.

Метою викладання навчальної дисципліни «Екологічний аудит» є знайомство студентів з правовими підставами організації та здійснення екологічного аудиту в Україні, методами і формами проведення екологічного аудиту.

Основним завданням вивчення дисципліни «Екологічний аудит» є здобуття знань щодо видів екологічних аудитів, принципів їх проведення,

прав та обов'язків виконавців та замовників екологічного аудиту.

При вивчанні дисципліни студенту належить опанувати відповідну сукупність знань, вмінь та навичок. В наслідок вивчення дисципліни студент повинен мати такі базові знання:

- Вимоги закону України «Про екологічний аудит»
- Державний стандарт ДСТУ ISO 19011:2003;
- Мету і завдання екологічного аудиту;
- Принципи здійснення екологічного аудиту;
- Порядок сертифікації екологічних аудиторів;
- Права та обов'язки екологічного аудитора.

В наслідок вивчення дисципліни студент повинен вміти визначити мету, основні задачі та принципи проведення екологічного аудиту об'єктів; оцінити ризики та обрати варіанти управління ризиком; визначити права та обов'язки виконавців екологічного аудиту та основні сертифікаційні принципи.

На основі принципів проведення екологічного аудиту, використовуючи теоретичні знання студент також повинен вміти:

- визначати особливості проведення певного виду екологічного аудиту;
- аналізувати документацію об'єкта екологічного аудиту, для визначення відповідності задокументованої системи критеріям аудиту;
- Складати план екологічного аудиту;
- готувати робочі документи;
- проводити попередні та заключні наради;
- готувати висновки аудиту;
- складати звіти з проведення екологічного аудиту;

Компетенції щодо вирішення задач соціальної діяльності, інструментальних та професійних задач такі:

- знання нормативно-правової бази та стандартів проведення екологічного аудиту;
- знання концептуальних, системних, теоретичних, методологічних основ екологічного аудиту;
- здатність використовувати на практиці стандарти та інструменти проведення екологічного аудиту;
- здатність провести експрес оцінки стану природного середовища на підприємств та скласти звіт;
- уміння розробляти прогнози еколого-економічного стану територій;
- знання методик проведення екологічного аудиту;

Після вивчення дисципліни студент повинен на підставі звітності підприємства, використовуючи закономірності розвитку господарських

об'єктів вміти організувати проведення екологічного аудиту, мати здатність провести його та підготувати аудиторський висновок.

Методичні вказівки призначені для допомоги студентам денної та заочної форми навчання у самостійному опануванні питань дисципліни.

У методичних вказівках наведені рекомендації щодо опанування теоретичного курсу та підготовки до практичних занять з дисципліни «Екологічний аудит». Для студентів заочної форми навчання наведені рекомендації щодо підготовки міжсесійної контрольної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

(нормативно-правові документи треба використовувати з урахуванням змін. Режим доступу до електронного ресурсу – zakon.rada.gov.ua)

Основна література

1. Кольга В.Д., Парпалига М.Д. Аудит в Україні. – К.: Вид-во «Літера», 1998. – 365с.
2. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М. і др. Екологічний аудит. Посібник з екологічного менеджменту і екологічного аудиту. – К.: Символ-Т, 1997. – 221 с.
3. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. Екологічний аудит. – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.: іл.
4. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За редакцією В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – с.275-298.
5. Методичні рекомендації щодо підготовки, здійснення та оформлення звіту про екологічний аудит. / Центр екологічного консалтингу та аудиту Мінприроди України. 2006р. – Режим доступу – ecolabel.menr.gov.ua
6. Тимощук М.О. Екологічний аудит. Конспект лекцій Одеса – 2016р. – 85с. www.library-odeku.16mb.com

Нормативно-правові документи зі змінами на рік навчання

7. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991р. №1264-ХІІ. <http://rada.gov.ua>
8. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004р. №1864- ІУ. <http://rada.gov.ua>
9. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з метою забезпечення врахування екологічних вимог у процесі приватизації» від 24.06.2004р. №1863- ІУ. <http://rada.gov.ua>
10. ДСТУ ISO 19011-2012 Настанови щодо аудиту систем менеджменту. Київ: Держспоживстандарт України, 2012.
11. ДСТУ ISO 14001:2004 Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування. Київ: Держстандарт України. 2004.
12. ДСТУ ISO 14004:2004 Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення. Київ: Держстандарт України. 2004.
13. Наказ Мінприроди України від 29.01.2007р. №27 «Про затвердження Положення про сертифікацію екологічних аудиторів». <http://rada.gov.ua>
14. www.library-odeku.16mb.com

Перелік тем лекційного курсу

Тема 1 Історія виникнення екологічного аудиту.

Загальні поняття екологічного аудиту. Визначення екологічного аудиту. Характерні особливості екологічного аудиту. Місце аудиту у системі екологічного менеджменту і аудиту (СЕМА). СЕМА в Європейському Союзі. Екологічна заява. Екологічний аудит в системі екоменеджменту України і природоохоронній діяльності.

Рекомендована основна література [1, 2, 3, 4, 6]; нормативно-правові документи . [8, 10, 11, 12].

Тема 2 Нормативна база щодо екологічного менеджменту.

Міжнародні стандарти ISO серії 14000. Структура ISO 14001:2004. Стандарти України в області екологічного менеджменту.

Рекомендована основна література [4, 6]; нормативно-правові документи. [11, 12].

Тема 3. Законодавча база щодо здійснення екологічного аудиту в Україні

Основні положення Закону України «Про екологічний аудит». Мета, основні завдання і принципи екологічного аудиту. Сфера проведення і форми екологічного аудиту. Види екологічного аудиту. Вимоги до виконавця екологічного аудиту. Права та обов'язки виконавця екологічного аудиту. Права та обов'язки замовника екологічного аудиту. Органи управління в сфері екологічного аудиту. Відповідальність за порушення законодавства про екологічний аудит. Порядок проведення екологічного аудиту і організації еколого-аудиторської діяльності. Складання аудиторського висновку. Фінансування екологічного аудиту.

Рекомендована основна література [2, 3, 6]; нормативно-правові документи. [8, 9, 10].

Тема 4. Порядок проведення кваліфікаційного іспиту екологічних аудиторів.

Кваліфікаційні вимоги до кандидатів-аудиторів. Порядок надання та розгляду документів. Кваліфікаційний іспит.

Рекомендовані нормативно-правові документи [13].

Тема 5. Порядок видачі сертифікату екологічного аудитора.

Форма сертифікату екологічного аудитора. Термін дії сертифікату. Продовження, припинення чи зупинення терміну дії сертифікату. Підвищення кваліфікації екологічних аудиторів.

Рекомендовані нормативно-правові документи [13].

Тема 6 Підготовка до здійснення екологічного аудиту.

Визначення можливості здійснення аудиту. Формування завдання на проведення екологічного аудиту. Визначення сфери аудиту; форми, мети і завдання аудиту, критеріїв аудиту. Укладання договору на проведення екологічного аудиту. Призначення керівника групи з екоаудиту. Підготовка опитувальника. План проведення екоаудиту. Робочі документи, необхідні для реєстрування інформації в ході аудиту.

Рекомендована основна література [2, 3, 5, 6]; нормативно-правові документи . [10].

Тема 7 Проведення екологічного аудиту на об'єкті

Вступна нарада. Збір та підготовка інформації. Обстеження об'єкту. Відбір проб та проведення лабораторних досліджень. Підготовка звіту за результатами аудиту. Заключна нарада.

Рекомендована основна література [2, 3, 5, 6]; нормативно-правові документи. [10].

Після вивчення лекційного курсу студент має знати: принципи екологічного аудиту, мету і завдання екологічного аудиту, права і обов'язки виконавців і замовників екологічного аудиту, аудиторів, порядок подання документів на участь у проведенні кваліфікаційного іспиту з сертифікації екологічних аудиторів, порядок проведення кваліфікаційного іспиту, порядок отримання сертифікату екологічного аудитора, порядок продовження терміну дії сертифікату екологічного аудитора, як сформулювати завдання на проведення екологічного аудиту, як скласти договір на проведення екоаудиту, як формулювати питання для складання опитувальника, як скласти план проведення екоаудиту, як скласти робочі документи, необхідні для реєстрування інформації в ході аудиту, як підготувати звіт за результатами екоаудиту.

Перелік тем і зміст практичних занять

Тема 1 Вивчення основних термінів та визначень у сфері екологічного аудиту.

Вивчити визначення таких термінів як: екологічний аудит, критерії екологічного аудиту, докази екологічного аудиту, висновок екологічного аудиту, які наведено у законі України «Про екологічний аудит». Вивчити визначення таких термінів як: свідоцтво аудиту, дані аудиту, група аудиту, технічний експерт, спостерігач, програма аудиту, система управління екологічного менеджменту, які наведено у ДСТУ 19011:2012.

Рекомендована основна література [2, 3, 6]; нормативно-правові документи . [8, 10, 11].

Тема 2 *«Вивчення основних положень ДСТУ ISO 19011:2012 «Настанови щодо аудиту систем менеджменту». Управління програмою аудиту.*

Відповідно до ДСТУ ISO 19011:2012 вивчити основні положення управління програмою аудиту, визначити що повинна охоплювати програма аудиту, як застосовується цикл планує-виконуй-контролює-дій, навчитися установлювати мету, сферу і критерії окремого аудиту програми аудиту, як формувати програму аудиту, як формувати групу аудиту, яка відповідальність покладається на керівника групи аудиту за окремий аудит, як здійснюється моніторинг, критичний аналіз та поліпшення програми аудиту.

Рекомендовані нормативно-правові документи . [10, 11].

Тема 3 *«Вивчення основних положень ДСТУ ISO 19011:2012 «Настанови щодо аудиту систем менеджменту». Аудиторська діяльність.*

Відповідно ДСТУ ISO 19011:2012 вивчити типовий процес здійснення аудиту на підприємстві. Необхідно встановити з чого починається аудит, як здійснюється підготовка до аудиторської діяльності, як здійснюється аудиторська діяльність на підприємстві, як підготувати та надати звіт про аудит, чим закінчується аудит, які подальші дії проводяться по результатах аудиту.

Рекомендовані нормативно-правові документи . [10, 11].

Тема 4 *«Вивчення основних положень ДСТУ ISO 19011:2012 «Настанови щодо аудиту систем менеджменту». Компетентність та оцінювання аудиторів.*

Відповідно ДСТУ ISO 19011:2012 визначити: що таке компетентність аудитора, яка необхідна для задовільнення потреб програми аудиту; що треба враховувати при визначенні необхідних знань та вмінь аудитора; які особисті якості має проявити аудитор при проведенні аудиту. При вивченні цього розділу ДСТУ необхідно опанувати методи оцінювання компетентності аудитора.

Рекомендовані нормативно-правові документи . [10, 11].

Тема 5 *«Зразки Європейських стандартів з екологічного аудиту». Стандарт аудиторського звіту Європейського Банку Реконструкції і Розвитку.*

При вивченні зазначеної теми студент ознайомитися з типовою структурою аудиторського висновку і рекомендацій. При проведенні цих практичних занять студент ознайомлюється з протоколом екоаудиту на прикладі підприємств цукрової промисловості, який складено згідно з типовою структурою протоколу аудиту навколишнього середовища

Європейського Банку Реконструкції і Розвитку. Також в рамках практичних занять студент ознайомлюється з стандартом аудиторського звіту Європейського Банку Реконструкції і Розвитку і структурою звіту по ОВНС. На окреме вивчення виносяться «Робоче керівництво для аудиторів з питань навколишнього середовища, здоров'я та безпеки».

Рекомендована основна література [2, 3, 6].

Тема 6 «Вивчення нормативних документів».

В рамках цих практичних занять студенти вивчають форми державної статистичної звітності та екологічних нормативів об'єкту аудиту, а саме: звіти про поточні витрати на охорону природи, екологічні платежі та плату за природні ресурси (форма №1 – *екологічні витрати*); звіт про поводження з відходами (форма №1 – *відходи*); звіт про утворення, використання і поставку вторинної сировини і відходів виробництва (форма №14 – МТП); звіт про охорону атмосферного повітря (форма 2ТП – *повітря*); звіт про використання води (форма 2ТП- *водгосп*); ліміти на утворення та розміщення відходів; ліміти на скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище тощо.

Рекомендована основна література [2, 3, 6].

Тема 7 Складання інформаційного запиту для формування завдання на проведення екологічного аудиту.

Згідно з характеристикою об'єкта екологічного аудиту (підприємства) підготувати запит на представлення відповідних наказів, схем, інструкцій, копій документів, статистичної звітності щодо розташування підприємства, його історії, системи екологічного управління, викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, водоспоживання та водовідведення, поводження з відходами, нафтопродуктами та іншими хімічними речовинами, шуму та інших фізичних факторів впливу.

Рекомендована основна література [5, 6]; нормативно-правові документи . [8,9,10].

Тема 8 Складання договору на проведення екологічного аудиту.

Згідно з узагальненою характеристикою об'єкта екологічного аудиту та типу екоаудиту скласти договір на проведення екологічного аудиту.

Рекомендована основна література [2, 3, 5, 6]; нормативно-правові документи [8,10].

Тема 9 Підготовка переліку питань для опитувальника з урахуванням специфіки діяльності об'єкту аудиту.

Ознайомитися з методикою проведення експрес-аудиту інвестиційних ризиків. Надати коротку характеристику об'єкту аудиту. Скласти перелік питань для опитувальника з урахуванням специфіки діяльності об'єкту

аудиту.

Рекомендована основна література [2, 3, 5, 6]; нормативно-правові документи . [8, 10,11].

Після виконання практичних завдань студент повинен вміти складати інформаційний запит для формування завдання на проведення екоаудиту, складати договір на проведення екоаудиту, підготувати перелік питань для опитувальника, скласти звіт про екоаудит.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПО ВИВЧАННЮ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

2.1 Загальний порядок вивчення та питання самоперевірки теоретичного матеріалу

При вивчанні **теми 1** “*Історія виникнення екологічного аудиту*” студент повинен знати матеріал з рекомендованої основної літератури [1, 2, 3, 4, 5, 6] та з нормативно-правових документів [8, 9, 10, 11]. Особливу увагу треба звернути на: загальні поняття екологічного аудиту; характерні особливості екологічного аудиту та його місце у системі екологічного управління; системі екологічного менеджменту і аудиту в Європейському Союзі.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 1

1. Історія виникнення екологічного аудиту.
2. Значення екологічного аудиту для України в цілому, окремої галузі, для підприємства, регіону, людини.
3. Місце екологічного аудиту в державній системі екологічного управління, контролю.
4. Особливості екологічного аудиту.
5. Яке офіційне визначення екологічного аудиту прийнято в Україні?
6. Місце екологічного аудиту в СЕМА.
7. На яких принципах ґрунтується СЕМА в Європейському Союзі?
8. Що таке екологічна заява?

При вивчанні **теми 2** “*Нормативна база щодо екологічного менеджменту*” студент повинен опанувати матеріал з рекомендованої основної літератури [2, 3, 4, 6] та з нормативно-правових документів [11, 12]. Студентові необхідно знати основні положення стандартів системи екологічного менеджменту (ISO 14001:2004 і ISO 14004:2004). Особливу увагу слід приділити вивченню базового стандарту серії ISO 14000, а саме стандарту ISO 14001:2004. Студент повинен знати модель системи екоменеджменту із циклом «Плануй – Роби – Контролюй – Впливай»

(ПРКВ). Студенту необхідно ознайомитися із переліком національних стандартів, які встановлюють вимоги і вказівки по керуванню навколишнім середовищем.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 2

1. Основна мета екологічного менеджменту.
2. У яких нормативних документах закріплено поняття системи екологічного менеджменту і аудиту?
3. Структура стандартів системи екологічного менеджменту та аудиту. Їх призначення.
4. Поняття «екологічна мета».
5. Поняття «екологічна політика».
6. Поняття «екологічна результативність».
7. Поняття «екологічне завдання».
8. Які стандарти в області екологічного менеджменту існують в Україні.

При вивчанні теми 3 “Законодавча база щодо здійснення екологічного аудиту в Україні” студент повинен опанувати матеріал з рекомендованої основної літератури [2, 3, 6] та з нормативно-правових документів [8, 9, 10]. Студентові необхідно знати основні положення Закону України «Про екологічний аудит»; мету, основні завдання і принципи екологічного аудиту; сферу проведення і форми екологічного аудиту; види екологічного аудиту; вимоги до виконавця екологічного аудиту; права та обов'язки виконавця екологічного аудиту; права та обов'язки замовника екологічного аудиту; органи управління в сфері екологічного аудиту; відповідальність за порушення законодавства про екологічний аудит; порядок проведення екологічного аудиту і організації еколого-аудиторської діяльності. Особливу увагу студентів треба приділити порядку складання аудиторського висновку.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 3

1. Хто може виступати замовниками екологічного аудиту?
2. Що може бути об'єктами екологічного аудиту?
3. Хто може здійснювати екологічний аудит?
4. Основні завдання екологічного аудиту.
5. Основні принципи екологічного аудиту.
6. Сфера проведення екологічного аудиту.
7. Форми екологічного аудиту.
8. Види екологічного аудиту.
9. Які права має виконавець екологічного аудиту?
10. Які обов'язки покладаються на виконавця екологічного аудиту?
11. Які права є у замовника екологічного аудиту?
12. Які обов'язки покладаються на замовника екологічного аудиту?

13. Які права є у керівника (власника) об'єкту зовнішнього екологічного аудиту?
14. Які органи здійснюють державне управління в сфері екологічного управління? Функції кожного з них.
15. З яких частин складається аудиторський висновок? Що має міститись у кожній з цих частин?
16. Хто фінансує проведення обов'язкового екологічного аудиту?
17. За які дії наступає відповідальність в сфері екологічного аудиту?

При вивчанні теми 4 “Порядок проведення кваліфікаційного іспиту екологічних аудиторів ” студент повинен опанувати матеріал з рекомендованої нормативно-правової документації [13]. Особливу увагу слід приділити вивченню кваліфікаційних вимог до кандидатів-аудиторів. Студент повинен ознайомитись з порядком надання та розгляду документів для участі у кваліфікаційному іспиті. При опануванні нормативно-правових документів слід особливу увагу звернути на порядок проведення кваліфікаційного іспиту і оцінювання кандидатів-аудиторів.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 4

1. Кваліфікаційні вимоги до кандидатів –аудиторів.
2. До якого органу подаються документи для допущення до кваліфікаційного іспиту?
3. Які документи повинен подати кандидат для допущення до кваліфікаційного іспиту?
4. Хто і в який термін приймає рішення про допущення кандидата до складання кваліфікаційного іспиту?
5. Який порядок проведення кваліфікаційного іспиту?
6. Як оцінюються відповіді на питання екзаменаційного білету?

При вивчанні теми 5 “Порядок видачі сертифікату екологічного аудитора” студент повинен опанувати матеріал з рекомендованої нормативно-правової документації [13]. Особливу увагу слід приділити реквізітам сертифікату, терміну дії сертифікату; порядку продовження терміну чинності сертифікату, чи може термін дії сертифікату бути припинено достроково і у яких випадках.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 4

1. Поняття «сертифікація екологічних аудиторів».
2. Поняття «сертифікат екологічного аудитора».
3. На підставі якого документу здійснюється сертифікація екологічних аудиторів?

4. Яка дата вважається датою видачі сертифікату екологічного аудитора?
5. Які реквізити містить у собі сертифікат екологічного аудитора?
6. Який термін дії сертифікату екологічного аудитора?
7. Які документи надає аудитор для продовження терміну дії сертифікату?
8. У яких випадках комісія із сертифікації може прийняти рішення про необхідність проходження екологічним аудитором повторного курсу підготовки чи підвищення кваліфікації?
9. У яких випадках термін дії сертифікату може бути припинено достроково?
10. Як здійснюється підвищення кваліфікації екологічних аудиторів?

При вивчанні теми 6 “Підготовка до здійснення екологічного аудиту” студент повинен знати матеріал з рекомендованої основної літератури [2 с.40-47; 3 с. 84-104, 5 с. 5-7, 6 с. 36-38] та з нормативно-правових документів [10, с.7-24]. Особливу увагу треба звернути на: визначення можливості здійснення аудиту, встановлення мети, завдання та критеріїв аудиту, розробці плану проведення аудиту, зразкам робочих документів необхідних для реєстрування інформації в ході аудиту.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 6

9. Чим визначається можливість здійснення аудиту?
10. Що може виступати критеріями екоаудиту?
11. Чим визначається мета і завдання екоаудиту, де вони зазначаються?
12. Які зобов'язання керівника групи з аудиту?
13. Принципи проведення екоаудиту.
14. Як сформулювати програму аудиту?
15. Порядок підготовки плану аудиту.
16. Які робочі документи є доказами екоаудиту?

При вивчанні теми 7 “Проведення екологічного аудиту на об'єкті” студент повинен опанувати матеріал з рекомендованої основної літератури [1, с. 20-22; 2, с.48-62; 3, с.84-121; 5, с. 7-10, 6, с. 38-40] та з нормативно-правових документів [10, с. 24-32]. Студентові необхідно знати як проводиться вступна нарада, яку необхідно зібрати інформацію про об'єкт аудиту, як проводиться обстеження об'єкту аудиту, як проводиться відбір проб та лабораторні дослідження. Що повинен містити у собі звіт про екологічний аудит, як проводиться заключна нарада.

Питання для самоконтролю при вивчанні матеріалу за темою 7

9. Мета вступної наради.
10. Хто приймає участь у проведенні вступної наради?

11. Як здійснюється обмін інформацією під час аудиту?
12. Як проводиться збір і перевірка інформації на підприємстві?
13. Як здійснюється підготовка даних аудиту?
14. Як готуються висновки екоаудиту?
15. Як і для чого проводиться заключна нарада?
16. В якому документі наводяться результати аудиту?
17. Яка інформація повинна міститися у звіті про аудит?

3 ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Контрольну роботу має виконувати кожний студент індивідуально в письмовій формі відповідно до цих вказівок та запропонованих варіантів. Виконання роботи не відповідно до вказаного варіанту чи компіляція окремих положень та змісту робіт інших студентів є підставою для незарахування її до заліку з обов'язковим виконанням у строк, визначений викладачем.

Виконанню контрольної роботи має передувати вивчення рекомендованих джерел навчальної і наукової літератури та нормативно-правових документів.

Контрольну роботу студент виконує у міжсесійний період і вона складається з теоретичної частини. Кількісна оцінка за цей вид роботи визначається з урахуванням терміну надання роботи на перевірку (на протязі семестру, перед початком заліково-екзаменаційної сесії, безпосередньо перед датою контролюючого заходу), обсягу виконання роботи та глибини розкриття наданих питань, а також оформлення роботи згідно з вимогами.

У контрольній роботі необхідно навести план роботи, посилання на літературні джерела, які були використані при написанні роботи. Контрольна робота повинна мати таку структуру: Вступ; Основна частина; Висновки.

У вступі наводиться огляд літературних джерел за темою роботи.

Якщо у Вас виникли труднощі, які Ви не в змозі подолати самостійно, потрібно звернутися до викладача, який проводив установчі заняття за адресою: м. Одеса, вул. Львівська, 15, кафедра екологічного права і контролю – law-ecology@odeku.edu.ua

Таблиця 3.1 - Терміни перевірки контрольної роботи в міжсесійний період

Етапи контрольної роботи	Строк контролю	Бал оцінювання
--------------------------	----------------	----------------

Складання плану роботи і каталогу літературних джерел за темою роботи. Написання вступу до реферату	1-15 листопада	2бали
Написання основної частини реферату	1-15 грудня	6 балів
Написання висновків по реферату	10-15 січня	2 бали
Подання готової роботи на перевірку	25 січня	10 балів

Максимальний бал, що може одержати студент за контрольну роботу складає 20 балів.

Зарахована контрольна робота свідчить про те, що студент одержав сумарну оцінку не менше 12 балів, тобто не менше 60% від максимально можливої суми в 20 балів. Не зарахована контрольна робота свідчить про те, що студент одержав оцінку меншу 12 балів, в цьому випадку робота повертається на доробку. Зарахована контрольна робота є допуском до складання іспиту.

Додержання викладених вказівок сприятиме формуванню у студентів професійних навичок та підвищенню їхньої загальної і спеціальної еколого-правової культури, вміння працювати з нормативно-правовими актами. Невиконання вищенаведених навчально-методичних вимог є підставою для повернення контрольної роботи студенту на доопрацювання, уточнення окремих положень та висновків у справі і незарахування її. Робота після відповідних доробок може бути подана для повторної перевірки і остаточної оцінки викладача. Варіант контрольної роботи вибирається у відповідності з останніми двома цифрами номера залікової книжки студента.

Таблиця 3.2 – Варіант для виконання міжсесійної роботи

Номер варіанту	Дві останні цифри номеру залікової книжки	
1	1,41, 81	21, 61
2	2, 42, 82	22, 62
3	3, 43, 83	23, 63
4	4, 44, 84	24, 64
5	5, 45, 85	25, 65
6	6, 46, 86	26, 66
7	7, 47, 87	27, 67
8	8, 48, 88	28, 68
9	9, 49, 89	29, 69
10	10, 50, 90	30,70
11	11, 51, 91	31, 71

12	12, 52, 92	32, 72
13	13, 53, 93	33, 73
14	14, 54, 94	34, 74
15	15, 55, 95	35, 75
16	16, 56, 96	36, 76
17	17, 57, 97	37, 77
18	18, 58, 98	38, 78
19	19, 59, 99	39, 79
20	20, 60,00	40, 80

Варіанти для контрольної роботи

1. Становлення екологічного аудиту в Україні.
2. Екологічний аудит у інвестиційному процесі.
3. Екологічний аудит і приватизація.
4. Форми та типи екологічного аудиту згідно Закону України «про екологічний аудит»
5. Основні положення стандарту ISO 19011:2011 «Руководство по аудиту систем менеджмента».
6. Екологічний аудит і захист інтересів товаровиробників.
7. Типи, мета та функції екологічного аудиту.
8. Законодавчо-правові основи системи екологічного управління в Україні.
9. Екологічний аудит та «зелені технології»
10. Порядок проведення екологічного аудиту підприємств.
11. Основні положення стандарту ISO 19011:2011 «Руководство по аудиту систем менеджмента».
12. Методологія проведення екологічних експрес-оцінювань.
13. Методологія проведення оцінювання екологічного стану промділянки (місцевості).
14. Методологія проведення аудиту мінімізації відходів виробництва.
15. Особливості практики запровадження екологічного аудиту в Україні.
16. Звітність екологічного аудиту та її використання.
17. Порядок здійснення аудиту на підприємстві.
18. Управління програмою аудиту.
19. Компетентність і оцінка аудиторів.
20. Планування та проведення аудитів.

4 ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Для денної форми навчання.

Організація контролю знань студентів побудована за накопичувально-модульним принципом згідно вимог діючого в університеті Положення «Про проведення підсумкового контролю знань студентів».

Головною формою вивчення дисципліни «Правові засади екологічного аудиту» є самостійна робота по вивчанню усіх складових програми дисципліни: підготовка до лекційних занять, самостійне вивчення окремих тем навчального курсу, підготовка до практичних занять. підготовка до контролюючих заходів (модульних роботи), підготовка презентацій для виступу на практичних заняттях.

Кваліфікаційними вимогами до студентів, які вивчають дисципліну «Правові засади екологічного аудиту» є володіння знаннями та уміннями з теоретичного навчання – розділи змістових модулів програми навчальної дисципліни, з практичного навчання – програми практичного модулю та самостійної роботи, включаючи індивідуальні завдання.

З *теоретичного* курсу навчальної дисципліни студент повинен бути готовим відповідати на усні запитання лектора під час лекційних занять; надати письмові відповіді на запитання варіанту модульного контрольного завдання.

Після опанування теоретичного курсу студент повинен вміти визначити мету, основні задачі та принципи проведення екологічного аудиту об'єктів; оцінити ризики та обрати варіанти управління ризиком; визначити права та обов'язки виконавців екологічного аудиту та основні сертифікаційні принципи.

Завдання модульної контрольної роботи складені у вигляді тестів закритого та відкритого типу.

Результати поточного контролю під час лекційних занять оцінюється до 1 балу, при цьому максимальна кількість балів за активність на заняттях не може перевищувати в семестрі 10 балів.

Варіанти модульних контрольних робіт містять десять запитань у тестовому вигляді. Кожна вірна відповідь оцінюється у 2 бали. Максимальна кількість балів за виконаний варіант модульної контрольної роботи становить 20 балів. За виконання двох модульних контрольних робіт з програми лекційного модулю максимальна сума становить 40 балів.

З практичної частини дисципліна складається з одного модуля, який в свою чергу складається з шести практичних занять. Перші п'ять практичних занять оцінюється шляхом усного опитування - максимальна кількість балів становить 5 балів за кожне практичне заняття. Шосте практичне завдання оцінюється в 25 балів, і включає в себе виконання індивідуального завдання (підготовка доповіді та презентації - 20 балів і участь у обговоренні питань за встановленою темою – 5 балів). Отже максимальна кількість балів за практичний модуль курсу складає 50 балів.

Максимальна кількість балів за дисципліну становить 100 балів – 40 балів теоретична частина, 50 балів практична частина, поточний контроль під час лекційних занять – 10 балів.

Формою підсумкового контролю є семестровий іспит.

Варіанти екзаменаційні білетів підсумкового контролю знань з дисципліни містять питання всіх змістових модулів лекційних модулів у вигляді тестових завдань різного типу. Кожний варіант містить 20 тестових завдань. Кожне правильно виконане завдання оцінюється у 5 балів. Отже максимальна кількість балів за виконаний екзаменаційний білет становить 100 балів.

Допуск до іспиту здійснюється лектором згідно з результатами поточного контролю за навчальний семестр. Студент вважається допущеним до підсумкового семестрового контролю з дисципліни, якщо він виконав всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни і набрав за модульною системою суму балів не менше 50% від максимально можливої за практичну частину дисципліни.

На написання відповідей на запитання екзаменаційного білету студенту відводиться 2 академічні години.

Студенти, які на перший день заліково-екзаменаційної сесії мають заборгованість з практичної частини курсу, не допускаються до підсумкового семестрового контролю до моменту ліквідації цієї заборгованості.

Студенти, які на протязі заліково-екзаменаційної сесії ліквідували заборгованість з практичної частини навчальної дисципліни до дня екзамену – допускаються до іспиту.

Атестація студентів комісією проводиться після закінчення заліково-екзаменаційної сесії до початку наступного семестру. Її строки визначаються наказом по університету. Оцінка за відповіді по тестових завданнях може бути тільки «задовільно» або «незадовільно».

Студенти, які не ліквідували до дня проведення комісії заборгованість по практичній частині навчального курсу, не допускаються до підсумкової атестації комісією.

Загальна кількісна оцінка (загальний бал успішності) є **усередненою** між кількісною оцінкою поточних контролюючих заходів та кількісною оцінкою семестрового контролюючого заходу.

Якщо студент за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку менше 50% (від максимально можливої на екзамені), то йому виставляється загальний бал успішності, який дорівнює балу успішності на іспиті. Студент, який за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку менше 50% (від максимально можливої на екзамені) складає письмовий екзамен комісії по тестових завданнях. Студенти, які не склали іспит комісії

або були недопущені до складання іспиту у комісії (не ліквідували до строку атестації комісією заборгованість по практичній частині курсу), при бажанні продовжити навчання повинні вивчити цю навчальну дисципліну повторно.

Для заочної форми навчання.

Модульно-накопичувальна система оцінки знань студентів включає:

- *Систему оцінювання самостійної роботи студента у міжсесійний період (ОМ).*

Вона передбачає перевірку контрольної роботи, яку студент виконує у міжсесійний період і яка складається з теоретичної частини. Кількісна оцінка за цей вид роботи визначається з урахуванням терміну виконання етапів контрольної роботи.

Максимальний бал, що може одержати студент за контрольну роботу складає 20 балів.

Зарахована контрольна робота свідчить про те, що студент одержав сумарну оцінку не менше 12 балів, тобто не менше 60% від максимально можливої суми в 20 балів. Не зарахована контрольна робота свідчить про те, що студент одержав оцінку меншу 12 балів, в цьому випадку робота повертається на доробку. Зарахована контрольна робота є допуском до складання іспиту.

- *Систему оцінювання самостійної роботи студентів під час аудиторних занять (ОЗЕ).*

Для оцінки ступеню засвоєння основних положень теоретичних розділів дисципліни передбачається написання контрольної роботи, а для оцінки засвоєння практичної частини – усне опитування при виконанні практичних робіт, які охоплюють основні питання практичного розділу дисципліни.

З теоретичного курсу варіанти аудиторної модульної контрольної роботи містять десять запитань у тестовому вигляді. Кожна вірна відповідь оцінюється у 5 бали. Максимально модульна контрольна робота оцінюється у 50 балів.

З практичної частини дисципліна складається з 1 модуля. Формою контролю засвоєння практичних занять є усне опитування. Максимальна кількість балів становить 5 балів за кожне практичне заняття. Максимальна кількісна оцінка з практичної частини – 30 балів.

Отже максимальна кількість балів за дисципліну у сесійний період (ОЗЕ) складає 80 балів (50 балів за теоретичну частину курсу і 30 – за практичну).

Максимальна сума балів за дисципліну в цілому складає 100 балів (20 балів міжсесійна контрольна робота (ОМ); 50 балів модуль з теоретичної частини курсу і 30 балів модуль з практичної частини курсу).

Студент вважається допущеним до підсумкового контролю з дисципліни, якщо він виконав всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни і набрав за модульною системою суму балів не менше 50% від максимально можливої за дисципліну в т.ч. своєчасно виконав міжсесійну контрольну роботу.

Формою підсумкового контролю є семестровий іспит.

Іспит проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії у письмовій формі за білетами, які містять у собі 20 тестових завдань. Кожне правильно виконане завдання оцінюється у 5 балів. Отже максимальна кількість балів за виконаний екзаменаційний білет становить 100 балів.

На написання відповідей на запитання екзаменаційного білету студенту відводиться 2 академічні години.

Накопичена підсумкова оцінка засвоєння студентом навчальної дисципліни розраховується як

$$ПО = 0,5ОПК + 0,25ОЗЕ + 0,25ОМ.$$

Загальна підсумкова оцінка знань студента з дисципліни складається як арифметична сума, яку накопив студент у міжсесійний період, під час заліково-екзаменаційної сесії та складання іспиту.

Студент, який за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку менше 50% (від максимально можливої на екзамені) складає письмовий екзамен комісії по тестових завданнях.

Студенти, які не склали іспит комісії або були недопущені до складання іспиту у комісії, при бажанні продовжити навчання повинні вивчити цю навчальну дисципліну повторно.

Підсумкова оцінка з дисциплін виставляється у шкалі ECTS та за національною шкалою (табл.8.1).

Таблиця 4.1 Шкала оцінювання за шкалою ECTS та системою в університеті

За шкалою ECTS	За національною системою	Бал успішності (в процентах)
A	відмінно	90 – 100
B	добре	82 – 89,9
C	добре	74 – 81,9
D	задовільно	64 – 73,9
E	задовільно	60 – 63,9
FX	не задовільно	35 – 59,9
F	не задовільно	1 – 34,9

Перелік питань до підсумкового семестрового контролю

1. Поняття екологічний аудит. Об'єкти та суб'єкти екологічного аудиту.
2. Хто може виступати замовником екологічного аудиту?

3. Права та обов'язки замовника екологічного аудиту.
4. Хто може бути виконавцем екологічного аудиту? Вимоги до виконавця екологічного аудиту.
5. Права та обов'язки виконавця екологічного аудиту.
6. Критерії екологічного аудиту.
7. Висновок екологічного аудиту.
8. Мета екологічного аудиту.
9. Основні завдання екологічного аудиту.
10. Основні принципи екологічного аудиту.
11. Сфера проведення екологічного аудиту.
12. Форми екологічного аудиту.
13. Види екологічного аудиту.
14. Екологічний аудит виробних об'єктів.
15. Екологічний аудит територій.
16. Стандарти екологічного менеджменту. Який з них є базовим стандартом серії? Яка його структура?
17. Який стандарт надає рекомендації щодо здійснення аудитів систем управління якістю і(або) екологічного управління?
18. Права та обов'язки керівників (власників) об'єктів зовнішнього екологічного аудиту.
19. Що є правовими підставами для проведення екологічного аудиту?
20. Що має містити в собі звіт про екологічний аудит?
21. Як здійснюється підготовка екологічних аудиторів?
22. Хто видає сертифікат екологічного аудитора? Термін чинності сертифікату.
23. Хто фінансує проведення екологічного аудиту?
24. За які порушення законодавства про екологічний аудит передбачена відповідальність?
25. Чим визначається можливість здійснення аудиту?
26. Що може виступати критеріями екоаудиту?
27. Чим визначається мета і завдання екоаудиту, де вони зазначаються?
28. Що зобов'язаний зробити керівник групи з аудиту?
29. Принципи проведення екоаудиту.
30. Як сформулювати програму аудиту?
31. Порядок підготовки плану аудиту.
32. Що можуть включати робочі документи, які необхідні для доказів екоаудиту?
33. Мета вступної наради.
34. Хто приймає участь у проведенні вступної наради?
35. Як здійснюється обмін інформацією під час аудиту?
36. Як проводиться збір і перевірка інформації на підприємстві?
37. Як здійснюється підготовка даних аудиту?
38. Як готуються висновки екоаудиту?

39. Як і для чого проводиться заключна нарада?
40. В якому документі наводяться результати аудиту?
41. Яка інформація повинна міститися у звіті про аудит?
42. Методика проведення експерт-оцінки інвестиційних ризиків.

5 БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ВМІННЯ

В результаті вивчення дисципліни у студентів повинні бути сформовані наступні

базові знання:

- мета і завдання екологічного аудиту;
- принципи організації екологічного аудиту;
- порядок сертифікації екологічних аудиторів;
- права та обов'язки замовника і виконавця екологічного аудиту;
- порядок проведення екологічного аудиту;
- особливості проведення різних типів екологічного аудиту;
- послідовність виконання робіт з управління програмою аудиту;

базові вміння:

- визначити мету, основні завдання і критерії екологічного аудиту;
- уявляти особливості певного виду екологічного аудиту;
- оцінити ризики та обрати варіанти управління ризиком.
- аналізувати документацію об'єкта екоаудиту, для визначення відповідності задокументованої системи критеріям аудиту;
- скласти план екоаудиту;
- готувати робочі документи;
- проводити попередню та заключну наради⁴
- готувати висновки екоаудиту;
- скласти звіт з проведення екоаудиту.

Методичні вказівки до самостійної роботи та виконання контрольної роботи для студентів денної та заочної форми навчання з дисципліни “Екологічний аудит”. Спеціальність 101 «Екологія», спеціалізація „Екологічний контроль і аудит”./ст.викладач кафедри екологічного права і контролю Тимощук М.О. – Одеса, ОДЕКУ, 2017р.,23 с., укр..мова.

Підписано до друку Формат 60 x 84/16 Папір офс.
Умовн. друк. арк.. Тираж Зам. №

Одеський державний екологічний університет,
65016, м. Одеса, вул. Львівська, 15
